

Jos metsään haluat mennä nyt – elämys- ja seikkailupedagogiikkaa varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnatussa täydennyskoulutuksessa

TEKSTI | Annika Kultavirta , Riikka Kanervo , Tiina Wikström

////////////////////////////////////

Jos metsään haluat mennä nyt, niin takuulla yllätyt, lauletaan Teddykarhujen huviretki -laulussa. Laulun sanat kertovat metsäympäristön mahdollisuuksista: "Kiltit iloiset karhut saa noin retkellä temmeltää, saa herkut makeat maiskuttaa ja leikkiä ryöstäjää. Nyt nää ei muut kuin metsien puut käy kuurupiiloon hunajasuut." (Kipparikvartetti 1953.) Metsäympäristö toden totta kutsuu seikkailuun ja tarjoaa leikkijöille ja leikille rajattomat mahdollisuudet.

Laurea toteutti Opetushallituksen rahoittaman LUMOA – Luonnosta uutta motivaatiota, osallisuuden pedagogiikkaa ja arvokasvatusta -täydennyskoulutuksen varhaiskasvatuksen kasvatusvastuulliselle henkilöstölle vuonna 2022. LUMOA-koulutuksen keskiössä oli luonto ja sen tarjoamat hyvinvointivaikutukset niin lapsille kuin varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Varhaiskasvatukseen suunnattuun täydennyskoulutukseen osallistui 50 kasvattajaa, ja se toteutettiin verkkopohjaisena oppimisympäristönä. Tässä artikkelissa kuvaamme hankkeessa kehitettyjä pilotointeja varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä ja sidomme elämys- ja seikkailupedagogiikkaa varhaiskasvatuksen pedagogiseen viitekehykseen.

Kuva Oberholster Venita Pixabaystä

Luonto osana varhaiskasvatussuunnitelmaa

Luonto tarjoaa rajattomat mahdollisuudet oppimiseen ja ajattelun herättelyyn ja esimerkiksi metsäretkellä lasta voidaan ohjata ja innostaa tutkimaan erilaisia teemoja. Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) luonto näyttäytyy vahvasti osana varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa, erityisesti laaja-alaisessa oppimisessä sekä oppimisen eri alueissa. Luonto ja lapsen lähiympäristö nähdään merkittävänä oppimisympäristönä, jossa kaikki laaja-alaisen osaamisen alueet – ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito, digitaalinen osaaminen, osallistuminen ja vaikuttaminen – voivat lähteä rakentumaan ja limittyvät toisiinsa (Opetushallitus 2022, 25–29).

LUMOA-koulutuksen alussa virittelimme täydennyskoulutautujien ajatuksia Lumoavasti luonnossa -teemalla viitaten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) pedagogiseen viitekehykseen ja pohdimme käytännön esimerkkien kautta, millaisia luontoon liittyviä menetelmiä, materiaaleja sekä työvälineitä voi hyödyntää työskentelyssä lasten sekä huoltajien ja perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä varhaiskasvatuksessa. Lumoava luonto tarjoaa myös arvopohjan kestävän kehityksen edistämiseksi varhaiskasvatuksessa, mikä sekin oli yksi LUMOA-koulutuksen tavoitteista.

“Syksyn pimeydessä illalla olemme tehneet heijastinretken lähimetsään, jolloin metsä on tullut tutummaksi taskulampun

valossa – rasteilla on ollut mm. liikunnallisia, pulmapähkinöitä ja taidetehtäviä ja lopuksi pientä purtavaa kaikille.”

Lumoavaa elämys- ja seikkailupedagogiikkaa

Tieteen termipankin määrittelyn mukaan seikkailupedagogiikalla, jonka lähitieteisiin kuuluvat esim. kasvatustiede, psykologia ja sosiologia, tarkoitetaan teoreettista näkemystä ja suuntausta “erilaisista seikkailukasvatuksen alueeseen kuuluvista kokemuksellisista ja toiminnallisista menetelmistä ja prosesseista”.

Seikkailupedagoginen tutkimus keskittyy käytännön seikkailukasvatukseen sekä tavoitteelliseen seikkailulliseen toimintaan, ja Suomessa siihen liittyy myös Suomelle ominainen eräelämä ja sen tarjoamat luontokokemukset (Karppinen & Latomaa 2015, 300; Telemäki & Bowles 2001, 24.)

Seikkailupedagogiikka on seikkailukasvatukseen ja seikkailutapahtuman ohjaamiseen liittyvä oppi, ja se konkretisoituu seikkailukasvatuksessa, jossa kokonaisvaltainen seikkailullinen vaikutus kohdistuu niin tietämiseen (pää) kuin toimintaan (käsi) ja tunteisiin (sydän) (Karppinen & Latomaa 2015, 300; Telemäki & Bowles 2001, 24.) LUMOA-koulutuksessa pyrittiin myös tuomaan yhteen käytännön luontotoiminta, luontotuntemus ja arvokasvatus.

Varhaiskasvatuksessa seikkailu on menetelmällinen ratkaisu, jonka avulla päästään kohti kasvatuksellisia tavoitteita. Seikkailu- ja elämyspedagogiikan keskiössä on lasten omakohtainen oppiminen sosiaalipedagogiikan viitekehyksessä. Lapset saavat positiivisia kokemuksia ja elämyksiä omassa arjen toimintaympäristössään (Räty 2011, 11). Luontoympäristö yhdistettynä seikkailupedagogiikkaan toimii oppimisen ja onnistumisen mahdollistajana. Kokljuschkin (2000, 34) korostaa huolellisen suunnittelun tärkeyttä, jossa tarvitaan lapsiryhmän tuntemusta sekä yksittäisten lasten kehitystason tuntemista.

Kokljuschkinin (2000, 32–33) mukaan jokainen kokee seikkailun omista lähtökohdistaan ja yhdistää siihen omat subjektiiviset merkityksensä ja elämänkokemuksensa. Siksi seikkailun yksiselitteinen määrittely voi olla vaikeaa, koska seikkailu on tunteella koettava asia, ja sitä on vaikea pukea sanoiksi. Vastaavasti LUMOA-koulutuksessa korostettiin, että varhaiskasvatuksen luontoseikkailuja voidaan toteuttaa hyvin eri tavoin.

Kun seikkailukasvatusta toteutetaan laadukkaasti varhaiskasvatuksessa, se on tavoitteellista ja pedagogisesti perusteltua toimintaa, jossa pyritään aina vastaamaan lapsen ja lapsiryhmän tarpeisiin (Widenius 2017, 55). Seikkailullisessa toiminnassa on tavoitteena rohkaista lapsia kekseliäisyyteen ja uskallukseen ongelmanratkaisussa. Toiminnan ohella tunteet ovat vahvasti mukana, ja erilaisten koettujen tunteiden ilmaisuun rohkaistaan ja tunteiden hyväksymistä opetellaan. (Kokljuschkin 1999, 30–59.) Suurin hyöty seikkailupedagogiikasta tulee, kun yhdistämme sitä luonnon hyvinvointivaikutuksiin ja annamme osallistujille tilaa aistia luontoa.

Myös LUMOA-koulutuksessa osallistujia rohkaistiin lumoutumaan luonnosta. Koulutuksen

alussa osallistujille annettiin tehtävä, jossa heidän tuli lähteä ulos luontoon ja keskittyä kaikkiin aisteihin ympäristöönsä. Lumoutumistehtävä sai myönteisen vastaanoton; luonnossa kiire ja stressi unohtuivat, kun luontoa haisteltiin, maisteltiin ja tunnusteltiin. Luonto kulki läsnä myös koulutuksen verkkotapaamisissa, joissa asiantuntijaluentojen lisäksi tehtiin erilaisia luonnon hyvinvointivaikutuksiin tukeutuvia rentoutumis- ja mindfulness-harjoituksia.

Kuva Hishametto Pixabaystä

Käytännön luontokokeiluja

Koulutuksen aikana osallistajat toteuttivat omassa varhaiskasvatuksen yksikössään käytännön kokeilun, jonka tarkoituksena oli hyödyntää elämys- ja seikkailupedagogisia menetelmiä varhaiskasvatuksen toiminnassa. Kouluttautujat jakaantuivat pienryhmiin ja suunnittelivat ja toteuttivat luontoteemaisen pedagogisen käytännön kokeilun omassa varhaiskasvatusyksikössään ja lapsiryhmässään. Käytännön kokeilut olivat moninaisia ja innostavia; esimerkiksi yksi pienryhmä toteutti ideoimansa Ötökkäviikon neljässä varhaiskasvatusyksikössä. Varhaiskasvatussuunnitelman (VASU:n) teoreettinen viitekehys ja erityisesti sen oppimisen alueet oli suunnittelussa kytketty laajasti mukaan ja eritelty toiminnan tasolla, esimerkiksi ilmaisun monet muodot sisälsivät ötökkäaskartelua luonnonmateriaaleista, konsertin, laululeikkejä, ötökkäjumppaa ja ötököiden etsimistä kuvallisesta materiaalista.

Kouluttautujat saivat myös jakaa toisilleen ideoita siitä, miten he olivat jo aiemmin nivoneet luonnon ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön omassa lapsiryhmässään. Lisäksi koulutuksessa jaettiin erilaisia luontoon liittyviä tukimateriaaleja hyödynnettäväksi omaan varhaiskasvatuksen arkeen. Näistä koostimme monipuolisen materiaalipankin, johon sisältyi myös koulutuksen osallistujien omia, hyväksi havaittuja luontoon liittyviä käytännön ideoita ja materiaaleja.

Koulutuksen aikana tehty käytännön kokeilut dokumentoitiin "Lumoavaa elämys- ja seikkailupedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa" -koosteeksi, johon pääset tutustumaan [Avointen oppimateriaalien kirjastosta](#). Jaoimme täydennyskoulutuksen aikana kouluttautujille runsaasti kotimaista ja kansainvälistä tutkimus- ja menetelmäaineistoa hyödynnettäväksi myös kasvatushenkilöstön työhyvinvoinnin tukemiseen ja luontoyhteyden edistämiseen. Myös nämä materiaalit löytyvät Avointen oppimateriaalien kirjastosta.

Mennään yhdessä metsään

Luonnon monenlaiset hyvinvointivaikutukset edistävät terveyttä ja jaksamista, ja nämä ajankohtaiset teemat näkyvät myös tutkimuksessa: luonnon kokonaisvaltaisista hyvinvointivaikutuksista on tarjolla runsaasti kotimaista ja kansainvälistä tutkimusaineistoa liittyen lasten ympäristötietoisuuteen ja luonnon arvostamiseen ja kunnioittamiseen, mielen hyvinvointiin sekä kehon immuunijärjestelmän vahvistamiseen. Suomessa tätä tutkimusta ovat edistäneet esimerkiksi SITRA, Helsingin yliopisto ja Tampereen sekä Jyväskylän yliopisto.

Luontotietoisuutta on kasvattanut omalla toiminnallaan myös esimerkiksi Green Care Finland, ja Suomessa on lisäksi useita luontopainotteisia ja luontoelämyksiä tarjoavia päiväkoteja. Britannian yleisradioyhtiö BBC uutisoi marraskuun 2023 alussa, kuinka helsinkiläisen päiväkodin lapset ovat ulkona lähes koko päivän myös talvisaikaan. Ateriat syödään ulkona ja päiväunet otetaan teltassa huhtikuusta lokakuuhun, ja myös talvella ulkoillaan viidestä kuuteen tuntiin päivässä. Päiväkodissa painottuvat sekä vapaa leikki että luonnossa vaeltaminen. Näistä lapsista on todettu tulevan "metsän lapsia", joiden keuhkokapasiteetin, motoristen taitojen ja yleiskunnon huomattavasti keskivertoa parempi taso on myöhemmin huomattu myös kouluterveydenhuollossa. (Kiviranta 2023.) Näin luonto tukee varhaiskasvatuksessa myös lasten terveyttä.

Rakkaus luontoon syntyy varhaislapsuudessa. Siksi luontoelämykset ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Luonto mahdollistaa vastapainon hektiselle ja aikataulutetulle arjelle sekä tukee niin lasten kuin myös varhaiskasvatuksen henkilöstön kokonaisvaltaista hyvinvointia. Luonto tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia niin rauhoittumiseen ja rentoutumiseen kuin myös moniaistisiin elämyksiin ja luontoseikkailuihin. Moninaista luontoa löytyy niin maaseudulta kuin urbaanimmista ympäristöistä, ja näin jokaisella on oikeus ja mahdollisuus iloita luontohetkestä ja innostavista metsäseikkailuista Suomen luonnossa.

Vanha lastenlaulu Teddykarhujen huvirekkestä (Kipparikvartetti 1953) on siis edelleen enemmän kuin ajankohtainen. Jokaisesta päiväkodista soisi kehittyvän sellainen luontopäiväkotikoti, jossa "Retket pienten karhujen niin pörröturkkien, On hauskoja kerrassaan [...] nallet teutaroi niin että tanner soi, On olo niin huoleton." Metsään meneminen yhdessä tukee kokonaisvaltaisesti niin varhaiskasvatuksen henkilöstön kuin lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä.

Toivotamme siksi kaikille jatkossakin lumoavia metsäretkiä ja kutsumme myös kaikki varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen toimijat mukaan seuraavaan OPH:n

rahoittamaan luontohyvinvoinnin koulutukseen LOHTUun (**LOHTU – Luonnosta hyvinvointia, tunnetaitoja ja sisäistä kestävä kehitystä**, syksy 2024), johon ilmoittautuminen on nyt alkanut. Ilmoittautumaan pääset tästä linkistä:
[LOHTU – Luonnosta hyvinvointia ja tunnetaitoja | Laurea-AMK](#)

LUMOA-koulutuksen materiaaleihin voit tutustua tarkemmin täällä: [Luontotoimintaa varhaiskasvatukseen \(2023-06-12T12:12:33.700Z\) – Avointen oppimateriaalien kirjasto \(aoe.fi\)](#)

Toivotamme LUMOAvia luontohetkiä kaikille!

Lähteet

- [Green Care Finland](#). Viitattu 27.5.2024.
- Karppinen, S.J.A & Latomaa, T. 2015. Seikkaillen elämyksiä osa 3, Suomalainen seikkailupedagogiikka. Rovaniemi, Lapin yliopistokustannus.
- Kipparikvartetti 1953. [Teddykarhujen huviretki](#). Viitattu 15.11.2023.
- Kiviranta, V. 2023. [Helsinkiläinen luontopäiväkoti saa kansainvälistä huomiota – BBC: “Lapset ovat vahvempia ja terveempiä](#). YLE 1.11.2023. Viitattu 15.11.2023.
- Kokljuschkin, M. 1999. Seikkailuun. Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kokljuschkin, M. 2000. Seikkailuun. Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Helsinki: Sanoma Pro.
- Rätty, K. 2011. Elämyspedagoginen ohjaaminen. Ajatuksia kokemuksellisesta oppimisesta. Rovaniemi: Outward Bound Finland.
- Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Viitattu 27.5.2024. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 (oph.fi)
- Telemäki M. & Bowles S. 2001. Seikkailukasvatuksen teoria ja käytäntö, osa 1. Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksikön julkaisuja 15.
- Tieteen termipankki. 2024. Viitattu 27.5.2024. Kasvatustieteet: seikkailupedagogiikka – Tieteen termipankki
- Widenius, S. 2017. Mistä on hyvä seikkailukasvatus tehty? Suomalaisen seikkailukasvatuksen tunnuspiirteiden ja arvojen määrittäminen laadukkaan toiminnan kuvaajiksi. Humak, opinnäytetyö. Viitattu 15.11.2023. Microsoft Word – Opinnäytetyö_Widenius.docx (snk.fi)

URN <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024052839727>

Annika Kultavirta

[annika.kultavirta\(at\)laurea.fi](mailto:annika.kultavirta@laurea.fi)

lehtori

Riikka Kanervo

riikka.kanervo(at)laurea.fi

lehtori

Tiina Wikström

tiina.wikstrom(at)laurea.fi

lehtori

hyvinvointi

luonto

pedagogiikka

täydennyskoulutus

varhaiskasvatus